



Даме свирају ритам слободе

Како су хармоникашица Радојка Живковић и клавијатуристскиња Маги Стефановић заувек промениле свет женског музицирања – једна је од тема пионирског истраживачког пројекта „Женско лидерство у музици”

Знате ли шта су пискателнице? Да овај појам није забележен у књизи „Гусларке и свирачице” др Иве Ненић, ни „Гугл” не би знао да је у српском језику још у средњем веку постојао назив за жене које свирају. Свезнајући интернет претраживач није крив што на упит „пискателнице” може да пружи само тај један извор: наша етномузикологија се домаћом историјом женског музицирања бави тек од почетка овог миленијума. Задатка да се та празнина колико-толико попуни, подухватиле су се ауторке истраживачког пројекта „Женско лидерство у музици”, који финансира **Фонд за науку** Србије.

„По патријархалној подели родних улога, посао жена је чување и преношење вокалне традиције, а свирање је „мушка ствар”. Ипак, постојали су и аутентично женски инструменти, као што је дудурејш, дугачка свирала коју су користиле Влахиње. Ексклузивно женска музичка пракса била је и певање уз тепсију која се врти, при чему се глас стапао с фреквенцом брујања тепсије”, објашњава руководилац пројекта др Ива Ненић, доцент за ужу научну област Етномузикологија на Факултету музичке уметности у Београду.

У та древна времена, женско музицирање углавном је у вези са ужим кругом слушалаца и по правили је престајало удајом. Изузетак су следе гусларке, о којима је још 1611. године француски путописац Пјер Лефевр оставио писани траг. Описујући панађур (вашар) у Пироту, он наглашава да је био задивљен умећем двеју слепих гусларки, које су свирале пред окупљеним народом.

„Неке од њих биле су путујући свирачи: на коњу, с пратиоцем, кретале су се на широком простору од Црне Горе до Бугарске, што је у оно доба био прави подвиг. Поједине су биле вичне и смишљању стихова”, каже др Ненић.

Ипак, истиче наша саговорница, женско јавно музицирање вековима је на овим просторима доживљавано као ексцес на који се не треба угледати.

„Кроз васпитне обрасце девојкама се јасно стављало до знања да ће бити осуђене на улогу отпадника у друштву, ако се усуде да следе такав узор”, наводи Ива Ненић, додајући да су у 19. веку свирачице и певачице у кафанским оркестрима жигосане као „жене лаког морала”.

Ново друштвено уређење после Другог светског рата прокламовало је равноправност мушкараца и жена на свим пољима. Али, патријархални светоназори нису могли да се укину декретом.

„Женама је требало много одважности да се придруже неком културно-уметничком друштву, да свирају на приредбама и фестивалима, јер је то неретко изазивало згражавање околине. Била је то велика битка за еманципацију и освајање слободе у сфери у којој су жене кроз историју увек биле у другом плану”, наглашава др Ненић.

Предводник и узор „новог таласа” женског музицирања била је хармоникашица Радојка Живковић (1923–2002) из Глободера код Крушевца. Као 12-годишња девојчица, победила је на Првом југословенском такмичењу хармоникаша, а после рата је стекла огромну славу, углед и поштовање широм света. Ушла је и у Гинисову књигу рекорда, као професионални хармоникаш с најдужим стажом.

„Многе музичарке с којима сам разговарала признају да их је Радојка инспирисала да се посвете свирању. Била је тако и дамо виртуоз на хармоници и композитор, већ и харизматична личност. Појавом, приватним животом, манирима и одмереношћу, развела је традиционална предубеђења о свирачицама. Она је прва жена чије је музицирање било идеал и мушкар-

цима”, прича Ива Ненић.

И док су у Радојки Живковић свирачице народне музике имале неприкосновеног предводника и инспиратора, у свету „забављака” жене нису одмакле даље од микрофона. Ни цез, ни рок култура нису донеле преокрет, не рачунајући маргиналне изузетке. Све до Маргите Стефановић Маги, клавијатуристскиње групе Екаторина Велика (ЕКВ). Њеном пиједесталу до данас се једино приближила блуз-рок гитаристкиња Ана Поповић, а тим трагом иде и звезда у успону, етноцез фрулашица Неда Николић.

„Ни звук, ни сценски наступ ЕКВ-а без Маргите не би био то што јесте. Сва њена слојевита, сложена личност, љубав преточена у тонове и занос музицирања, све се то чуло и видело. Целим бићем је слала поруку: ја сам то што свирам. А такав флуид могу да шире само истински предводници”, оцењује наша саговорница.

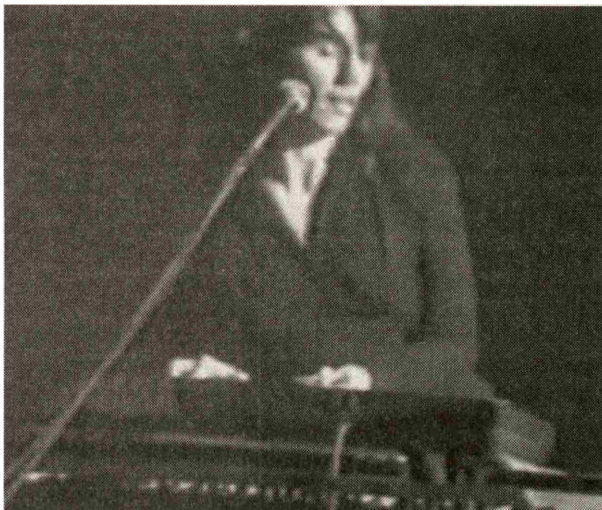
Према речима др Ненић, женско лидерство у музици се не своди само на инструменталну и вокалну димензију. Иза „сценске линије фронта” мноштво је утицајних композиторки, списатељица текстова, менаџерки, организаторки фестивала... И оне ће бити обухваћене истраживачким пројектом којим руководи, а у чијем тиму су проф. др Мирјана Закић, шеф катедре за музикологију, докторанткиња Ана Петровић, Сања Ранковић, оснивач певачке групе „Моба” и утемељитељ одсека за традиционално певање у Мокрањцу”, као и Татјана Николић, предводник иницијативе за женско стваралаштво ФЕМИКС и оснивач рок-кампа за девојчице.

„Лидерство се обично доживљава као хијерархијска позиција моћи, али постоје и хоризонтални модели лидерства – подстицање, повезивање, охрабривање, преговарање, убеђивање... Женско предводништво у свим областима има много облика, па је тако и у музици – закључује Ива Ненић.

Дарко Пејовић



Тине и Радојка Живковић са синовима



Маргита Стефановић



Ива Ненић